VARLIQ وارلیق
Dil, Ədəbiyyat, Mədəniyyət və Cəmiyyət Araşdırmaları Dərgisi
Dil, Edebiyat, Kültür ve Toplum Araştırmaları Dergisi
Journal of Language, Literature, Culture and Social Studies
İkinci Dönem. Sayı: 2025: 40(2), ss. 73-87
Telif Haqqı©Varlıq Dergisi

Bəxtiyar Vahabzadənin İctimai-Fəlsəfi Dünyasına Qısa Bir Baxış

Esmira FUAD[I]

Xülasə:

Azərbaycan ədəbiyyatının sütunlarından biri, Azərbaycan şeirində milli ruhun, azadlıq eşqinin və mənəvi dəyərlərin carçısı, əqidə, məslək, amal şairi, Ana dilinin, türkcəmizin saflığı və qorunması uğrunda son nəfəsinədək savaşan Bəxtiyar Vahabzadə kəlmə-kəlmə, söz-söz dövrünə, yaşadığı cəmiyyətə ayna tuturdu... Bu aynanın parçaları bir sevgilidən başlayaraq Vətən, millət, ana dili və nəhayət, o taylı-bu taylı Azərbaycana duyduğu sevgi ilə birləşib bütünləşirdi. Bu aynada səmimi, təbii bir Bəxtiyar dünyası da əks olunur. Bu dünyanın sehrinə düşənlər, Bəxtiyar kəlamına aşiq və vaqif olanlar yüzlərlə, minlərlə deyil, milyonlarladır. Milyonların könlündə taxt-tac quran o müqtədir şair, söz ustadı, bu sonsuz sevgiyə yetmək üçün bəxti yar olmuş Bəxtiyar Vahabzadənin adını müasirləri son dərəcə yüksək tutaraq bədii, elmi, fəlsəfi və publisistik yaradıcılığına da böyük dəyər veriblər.

Açar sözlər: Bəxtiyar Vahabzadə, fəlsəfə, vicdan, ana dili, Azərbaycançılıq, türkçülük.

[I] AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu Cənubi Azərbaycan Ədəbiyyatı şöbəsinin baş elmi işçisi, Filologiya elmləri doktoru, dosent
E-poçt: esmirafuad@gmail.ru; ORKİD: 0000-0002-8794-608X

VARLIQ وارلیق
Dil, Ədəbiyyat, Mədəniyyət və Cəmiyyət Araşdırmaları Dərgisi
Dil, Edebiyat, Kültür ve Toplum Araştırmaları Dergisi
Journal of Language, Literature, Culture and Social Studies
İkinci Dönem. Sayı: 2025: 40(2), ss. 73-87
Telif Haqqı©Varlıq Dergisi

Bahtiyar Vahapzade'nin Toplumsal-Fəlsəfi Dünyasına Kısa Bir Bakış

Esmira FUAD [I]

Özet:

Azerbaycan edebiyatının temel taşlarından biri olan Bahtiyar Vahapzade, Azerbaycan şiirinde millî ruhun, özgürlük aşkının ve manevi değerlerin sözcülüğünü yapan; davasına, düşüncesine ve ülküsüne bağlı bir şairdi. Ana dilimiz Türkçenin saflığı ve korunması uğrunda son nefesine kadar mücadele etti. Onun kelimeleri, sözleri yaşadığı döneme ve topluma bir ayna tutardı... Bu aynanın parçaları ise bir sevgiliden başlayarak vatan, millet, ana dili ve nihayet iki yakalı Azerbaycan'a duyduğu sevgiyle birleşip bütünleşirdi.

Bu aynada, samimi ve doğal bir "Bahtiyar dünyası" da yansımaktaydı. Bu dünyanın büyüsüne kapılanlar, Bahtiyar'ın sözlerine aşık olanlar yüzlerle, binlerle değil, milyonlarladır. Milyonların gönlünde taht kurmuş olan o kudretli şair, söz ustası Bahtiyar Vahapzadə, bu sonsuz sevgiye mazhar olmuş ve çağdaşları onun adını büyük bir saygıyla anarak edebî, ilmî, felsefî ve gazetecilik alanındaki eserlerine yüksek değer atfetmişlerdir.

Açar sözlər: Bahtiyar Vahapzade, felsefe, vicdan, ana dili, Azerbaycancılık, Türkçülük.

[I] AMBA Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü Güney Azerbaycan Edebiyatı şubesinin baş ilmi işçisi, Filoloji bilimleri doktoru, doçent.
E-posta: esmirafuad@gmail.ru; ORCİD: 0000-0002-8794-608X

VARLIQ واریق
Dil, Ədəbiyyat, Mədəniyyət və Cəmiyyət Araşdırmaları Dərgisi
Dil, Edebiyat, Kültür ve Toplum Araştırmaları Dergisi
Journal of Language, Literature, Culture and Social Studies
İkinci Dönem. Sayı: 2025: 40(2), ss. 73-87
Telif Haqqı©Varlıq Dergisi

A Brief Overview of Bahtiyar Vahabzade's Socio-Philosophical World

Esmira FUAD[I]

Abstract:
One of the pillars of Azerbaijani literature, a herald of the national spirit, love of freedom and spiritual values in Azerbaijani poetry, a poet of faith, profession and action, who fought until his last breath for the purity and protection of his native language, our Turkish, Bakhtiyar Vahabzadeh held a mirror to the era and the society he lived in, word by word, word by word... The pieces of this mirror, starting from a lover, were united and integrated with the love he felt for the Motherland, the nation, the native language and finally, for this and that Azerbaijan. A sincere, natural world of Bakhtiyar is also reflected in this mirror. Those who have fallen under the spell of this world, those who are in love with and knowledgeable about Bakhtiyar's words are not hundreds, thousands, but millions. The name of that talented poet, master of words, who established a throne in the hearts of millions, who was lucky enough to reach this endless love, Bakhtiyar Vahabzadeh, was held in extremely high regard by his contemporaries, who also gave great value to his artistic, scientific, philosophical and journalistic creativity.

Keywords: Bakhtiyar Vahabzadeh, philosophy, conscience, Azerbaijaniism, Mother tongue, Turkism.

[I] Head Researcher at the Department of South Azerbaijani Literature, Nizami Ganjavi Institute of Literature, Azerbaijan National Academy of Sciences; Doctor of Philology, Associate Professor
Email: esmirafuad@gmail.ru; ORCİD: 0000-0002-8794-608X

VARLIQ واریق
Dil, Ədəbiyyat, Mədəniyyət və Cəmiyyət Araşdırmaları Dərgisi
Dil, Edebiyat, Kültür ve Toplum Araştırmaları Dergisi
Journal of Language, Literature, Culture and Social Studies
İkinci Dönem. Sayı: 2025: 40(2), ss. 73-87
Telif Haqqı©Varlıq Dergisi

نگاهی کوتاه به دنیای اجتماعی و فلسفی بختیار وهابزاده

اسمیرا فواد [I]

چکیده:
بختیار وهابزاده، یکی از ارکان ادبیات آذربایجان، شاعری است که پژواک روح ملی، عشق به آزادی و ارزش‌های معنوی را در شعر آذربایجان منعکس می‌کند. او شاعری با عقیده و آرمان است که تا واپسین نفس خود برای پاکی و حفظ زبان مادری‌مان، ترکی، مبارزه کرد. سخنان و کلماتش همچون آینه‌ای دوران خود و جامعه‌ای را که در آن می‌زیست، بازتاب می‌داد... تکه‌های این آینه با عشقی که از یک محبوب آغاز می‌شود و به وطن، ملت، زبان مادری و در نهایت به آذربایجان این‌سوی و آن‌سوی ارس گره می‌خورد، به وحدت می‌رسند.

در این آینه، دنیای صمیمی و طبیعی بختیار نیز منعکس می‌شود. کسانی که مجذوب این دنیا شده‌اند و شیفته سخن بختیارند، نه صدها یا هزارها، بلکه میلیون‌ها نفرند. این شاعر بزرگ، که در دل میلیون‌ها انسان جای دارد، نام خود را با عزت و بزرگی در میان معاصرانش ثبت کرده است و خلق آثار ادبی، علمی، فلسفی و مطبوعاتی او با ارزش فراوانی مورد تقدیر قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: بختیار وهابزاده، فلسفه، وجدان، زبان مادری، آذربایجان گرایی، ترک گرایی.

[I] پژوهشگر ارشد بخش ادبیات آذربایجان جنوبی در مؤسسه ادبیات نظامی گنجوی وابسته به آکادمی ملی علوم جمهوری آذربایجان، دکترای زبان و ادبیات، دانشیار
ایمیل: esmirafuad@gmail.ru؛ اورسید: 0000-0002-8794-608X

VARLIQ وارلیق
Dil, Ədəbiyyat, Mədəniyyət və Cəmiyyət Araşdırmaları Dərgisi
Dil, Edebiyat, Kültür ve Toplum Araştırmaları Dergisi
Journal of Language, Literature, Culture and Social Studies
İkinci Dönem. Sayı: 2025: 40(2), ss. 73-87
Telif Haqqı©Varlıq Dergisi

بختیار واهابزاده‌نین
اجتماعی- فلسفی دونیاسینا قیسا بیر باخیش

دوچنت دوکتور اسمیرا فواد

گیریش

گؤرکملی جراح نورالدین رضانین بو سوالا اؤزونه مخصوص یاناشماسی وار: «بختیارین چوخ گؤزل یازی اوسلوبو دقت چکیر. او کیمسه‌یه بنزه‌میر. انسان اونون «گولوستان»، «شب هیجران»، «اعتیراف» اثرلرینی اوخودوقجا بیر داها اوخوماق ایسته‌ییر. بختیار، چوخ یاخشی، صمیمی، صداقتلی، مثبت استیقامتلری سایماقلا بیتمه‌ین بیر دوستدور...»

آذربایجان سربست شعرین یارادیجیلاریندان اولان و انکیشافینا اؤز تؤحفه‌لرینی وئرن رسول رضا، بختیار واهابزاده شعرینی «معاصیر آذربایجان ادبیاتی‌نین اؤنملی حادیثه‌سی» کیمی دگرلندیریر. شاعیری 20-جی عصرین ایکینجی یاریسیندا آذربایجان ادبیاتی‌نین، مدنیتی‌نین سمبولو کیمی قبول ائدن پروفسور کامیل ولی نریمان‌اوغلو ایسه بختیار واهابزاده‌نین سیماسیندا عکس اولونان آذربایجان‌ین آجی طالعینی اوخودوغونو ایفاده ائدیر: «گؤرونتو اعتیباری ایله آذربایجانا بنزه‌ین اوچ آدام تانییرام: بختیار واهابزاده، نیازی و شهریار. آللاه تعالی سانکی بو انسانلارین اوزلری‌نین هر خطینه آذربایجان‌ین طالعینی ناخیش- ناخیش ایشله‌میشدیر. طالعسیز طالعین، بؤلونمه، پارچالانما، مستمکله طالعی‌نین گیزلی و حزین محنتینی...». شاعیر و تدقیقاتچی یاووز بولنت باقیلره گؤره ایسه «بوتون تورک دونیاسی‌نین اورتاق سسی، سئون اورگی، آیدین اوزو و گؤزللیک خطی، سمبولودور...» (واهابزاده، 2007).

اساس بؤلوم

بس اثرلرینده «آغیر و عینی زاماندا چکیسیز، شفاف و اسرارانگیز شاعیرانه اکسیر (پائولو موچان (اوکراین))» (ادبیات قزئتی، 2011: 3-1) اولان متواضع شاعیرین اؤزو نئجه دوشونور، شخصی کیملیگینی، داخیلی «من»ینی نئجه تقدیم ائدیردی؟ سوالیمیزین جوابی بوتون چیلپاقلیغی ایله «من کیمم؟» شعرینده آیدینلاشیر:

من کیمم؟ بو سوالی
هر ایل آد گونلریمده اؤز-اؤزومه وئرمیشم.
جواب تاپابیلمه‌ییب بو سوالین اؤنونده
باشیمی ائندیرمیشم.
من کیمم؟ من نه‌چی‌یم؟ عشقیم، دیلکلریم نه؟
نییه گلدیم دونیایا، بو دونیادا یئریم نه؟
ساغ ایکن ده بیلمیرم اؤلویم، دیری‌یم من؟
اوّلینی، سونون درک ائتمه‌ین ان عادی کسلردن بیری‌یم من.
زامانین دهره‌سی الیه قانادلی آرزولاری بودانان بیر بنده‌یم.
من بیر اوزو آغامسا، بیر اوزو شرمنده‌یم.
من اؤزومون دوشمنی!
هر گون چکیر چارمیخا اؤز ایچیمده من، منی.
من اؤزومچون همیشه باخدیقجا سیرّی آرتان معمالی شکیلم.
اؤزومه اتهامچی، اؤزگه‌سینه وکیلم.
بیلدیگیم بو قدرمیش منی مندن گیزله‌دن... (صنعت.آذ سایتی)

او، هر کسین گؤره‌بیلمه‌دیگینی گؤره- گؤره، هر کسین یازماغا جسارت ائتمه‌دیگینی سئحیرلی سؤزلره چئویره- چئویره، ان اؤنملیسی، انسان اوغلونون کؤنول دونیاسینداکی فیرتینالاری، اؤز- اؤزونو آنلایابیلمه‌سی یولوندا چکدیگی اضطابلاری، داخیلی دونیاسینداکی قارشی‌دورمالاری و بو مشقتلی یوللاردا، معنوی امگینه وئردیگی دگری خاطیرلایاراق دونیانین هرادان باشلانیب، هارادا بیتدیگینی چؤزه- چؤزه بختیار واهابزاده اولدو. توخوندوغو موضوع و حادیثه‌لری یالنیز گؤروب مشاهیده ائتمکله کیفایتلنمه‌ین، زنگین فانتزیسی ایله حقیقتلری یازان، یاشادیغی حیس و دویغولاری صمیمی شکیلده ایفاده ائدن حساس بیر شاعیر کیمی سئویلدی.

طبیعی، اثرلرینده هم ده ارزونو ایافده ائدن ب. واهابزاده‌نین آماجی حیاتی بیر انسان کیمی حیس ائتمک، فیلوزوف کیمی دویماق، شاعیر کیمی قلمه آلماق ایدی. بس، انسان نه زامان حیاتی و دونیانی حیس ائتمه‌یه باشلاییر؟ سوالین جوابی چوخ ساده‌دیر: البته، انسان معنوی آغریلار، عذابلار ایچینده قوورولا- قوورولا و اضطرابلار آلووندان گئچه- گئچه یاشامین ماهیتینه واریر، یاواش – یاواش حیاتی، دونیانی درک ائدیر... عنی ایله «قورخو» شعرینده ایفاده ائتدیگی کیمی:

من اوددان قورخمادیم یانانا قدر؛
من قورخو بیلمه‌دیم قانانا قدر
ائله کی یاندیم،
اودلا اویناماقدان قورخدوم، دایاندیم... (خالق‌جبهه‌سی.آز سایتی)

بوندان سونرا باشلانیر یانا- یانا یاشاماق، بوندان سونرا باشلانیر قورخو، احتیاط و حیات... بو یانیب- یاخیلما نتیجه‌سینده یارانان شعری‌نین اودو اؤزونو ده، اوخوجوسونو دا یاندیریر.

«ایکی قورخو» پوئماسیندا ایسه قورخونون اوبژه‌سی داها کونکرت، داها آغریلیدیر. معنالی شعرلرینه بیر- بیریندن گؤزل ماهنیلار بسته‌له‌ین استعدادلی بسته‌کار، رپرئسیا ایللرینده بیر چوخ آیدینیمیز کیمی حبس جزاسینا محکوم ائدیلن قنبر حسینلی‌یه اتحافاً قلمه آلدیغی بو اثرده شاعیر قورخونون انسانی نئجه دهشتلی وضعیتلره، پسیکولوژیک حاللارا سالدیغینی گؤسترییر. اصلینده شاعیرین قناعتینه گؤره، فلاکتین قورتاردیغی نقطه دونیانین ان خوشبخت انی‌دیر. فاجیعه‌نین قارتاردیغی نقطه‌ده خوشبختلیک باشلاییر. «لنین‌له صحبت» شعرینده اپیقراف یئرینه لنین‌ین «روشوت اولان مملکتده عدالتدن دانیشماق اولماز!» کلامینی وئرمیشم. سونرا دا باشلاییرام کی، آی داهی، سن بؤیوک آدامسان، تامامی ایله دوز دئییرسن. روشوت، آخی، گؤتوروب دونیانی. ایندی منی کیم توتابیلر؟ لنین دئدیگی سؤزو تکرار ائدیرم. بئله‌جه، سککیز فصیل یازدیم، هره‌سی بیر مسئله ایله باغلی...»

بختیار واهابزاده اعتیراف ائدیر کی، بیر انسان کیمی دویغولاندیغی، هیجانلاندیغی موضوعلاردان یازارکن داها بؤیوک اوغور قازانیب. اویدورما موضوعلارا یؤن آلدیقدا ایسه دیلی توتولوب، ضعری‌نین تاثیری گئچیجی اولوب، ائله یاراندیغی گونده‌جه اونودولوب. سئوگی و نیفرت دویغولاری‌نین یازدیردیغی یازی و شعرلری اورکلره چوخ اسان یول تاپیب، بیر کؤنولون اودونو، آتشینی مین کؤنوله داشییب. شاعیرین سئوگی و نیفرتله باغلی دوشونجه‌لری درین فلسفی معنایا مالیکدیر.

«نه‌دیر سئوگی، نه‌دیر نیفرت؟ قلبین دالغالانماسی، حیسلرین طوفانی، عاغلین عصیانی! سئومه‌دن سئوگیدن یازماق نئجه مومکون اولابیلر؟ سون اوتوز ایل عرضینده سیلسیله تشکیل ائدن لیریک عشض شعرلریم، عینی زاماندا حیات و زامان حاقیندا‌کی فلسفی دوشونجه‌لریم و داخیلی اضطرابلاریمدیر. من بو شعرلریمده داها چوخ اؤزومم. چونکو بونلاردا داها چوخ صمیمی‌یم. صمیمیت ایسه ادبیاتین و صنعتین چارپان اورگی، شاه داماری‌دیر. بو شعرلر منیم قلبیمین ترجمانی‌دیر. سئوگیم سئومک احتیاجیندان میدانا گلدیگینه گؤره بو احتیاجین عؤمرومون سونونا قدر منی یاندیریب یاشاداجاغینا اینانیرام. چونکو بو سئوگی فیطرتدن گلیر. اگر هدفین اؤزو ده سئوگییه لایق اولورسا، سئوگی آراداکی مانعه قدر قوّت قازانیر. گنجلیک حاللارین تصویریندن اورتایا چیخان نتیجه بودور: بونلارین هر بیری بیر سارسینتی‌نین، بیر اعتیراضین، بیر فیرتینانین، یاخود بیر عصیانین ایفاده‌سی‌دیر. اونلاردا هئچ بیر اویدورما یوخدور. بو شعرلرین هامیسی دویغولاریمدان سوزولموشدور. شاعیر انسان کیمی حیس ائتمه‌لی، شاعیر کیمی یازمالی‌دیر. انسان، حیاتی و دونیانی نه زامان حیس ائتمه‌یه باشلاییر؟ اضطراب اودوندان کئچدیکدن سونرا!» (ادبیات قزئتی، 2011: 3-1)

خالق یازیچیسی ایلیاس افندی‌یف ده شاعیرین محض گرچکلری اورکدن، هر جور ساختاکارلیقدان اوزاق صمیمیتله قلمه آلدیغینا دقت چکیردی: «بختیار هر نه ایزیرسا، اورکدن یازیر، طبیعی یازیر، تمناسیز یازیر. بیز اونون لیریکاسی‌نین آوازیندا ساختا نوتلار حیس ائتمیریک...» (کایزن.آذ سایتی)

«قورخو» شعرینده «دونیایا گله‌لی بیلمیرم نه‌دن، نه‌یه وورولدوقسا، یاندیردی بیزی» - اعتیرافی ایله یانماغین، اودلاردان، آلوولاردان کئچیب قارسالانماغین و قورخونون فلسفه‌سینی یارادان شاعیرین نیفرت حیسی ایله باغلی اوبرازلی فیکیرلری ده اوخوجونو دوشوندورمه‌یه‌بیلمیر: «حیاتی ایدراک اضطرابدان، یانماقدان کئچیر. بو اضطراب، بو یانغی نیفرته دؤنوشونجه حیسلر داها گئنیش بیر حجم آلیر، فردی حسیلر اجتماعی‌لشیر، وطنداشلیق دویغولاری باش قالدیریر...» (واهابزاده، 1991: 273-259).

بختیار واهابزاده عؤموز بویونجا آذربایجان‌ین دردلرینه، ساغالمایان تاریخی یارالارینا یاندی-یاخیلدی، گؤز یاشلارینی ساخلایابیلمه‌دی و سئودیگیمیز بختیار واهابزاده.... چونکو:

مین لکه ووردولار شرفیمیزه،
وئردیک، صاحیبیمیز یئنه وئر دئدی.
قانیمیزی امیب، اوسته‌لیک بیزه
بیری «باران» دئدی، بیری «خر» دئدی.
بیزی هم یئدیلر، هم ده مینديلر،
سونرا آرخامیزجا گیلئیلندیلر... (فواد، 2011: 22)

شاعیر درین فلسفی ایچریکلی «لنین‌له صحبت» و «موغام» پوئمالارینا گؤره، جمهوریت دؤلت اؤدولونه لایق گؤرولور. «لنین‌له صحبت» پوئماسیندا دونیا پرولتاریاسی‌نین داهی رهبری ولادیمیز ایلیچ لنین‌ین سارسیلماز ایراده صاحیبی اولماسیندان، آمال، عمل و دیلکلریندن، خالقا سئوگی و محبتیندن سؤز آچیر. «اورک آلیشماسا، وطن ده ایشیقسیز قالار، ایچریدن آلیشیب یانماسا، حتی طیاره‌لر ده قطبلری بیرلشدیره‌بیلمز.» (2، 11) قناعتی ایله اونو وصف ائدیر، عینی زاماندا مین بیر اوزو اولان سیاستسن ده فلسفه‌سینی یارادیر:

اونون هنری ایله آنامیز جاهان،
گونشه یوکسلدی، اولدوزا چاتدی.
انسانین ان بؤیوک آرزولاریندان،
او، اؤزو یئرلرده گونش یاراتدی... (واهابزاده، 2004: 59)

یئرده آرزولاریندان گونش ایشیق-ایشیق، اصلینده خارقه‌لر یارادان انسانین سووئتلر بیرلیگی دئییلن مکانین ساکینلری – اون بئش جمهوریتین یئنی دونیا یارادان خالقلاری‌نین گرچکلشمه‌ین اومودلاریندان، پوچ اولموش آرزولاریندان، درک ائتدیگی گرچکلری آچیق شکیلده دیله گتیره‌بیلمه‌مه‌سیندن تأسوف حیسی ایله صحبت آچیر.

بئله‌جه، بختیار واهابزاده کؤکلندیگی بؤیوک روحا هر زامان صادیق قالیر. شاعیر خوش صدالارلا، آوازلا اوخونان زنگین آنا لایلاسی‌نین محتشم آهنگی‌نین کؤرپه‌لیگیندن بری انسان اوغلونو مین ایللرین او تایینداں سوزولوب گلن روحا، میلّی وارلیغینا، اؤزونه و سوی کؤکونه باغلادیغینا اینانیر. او، «بئشیک» شعرینده لایلا، اوخشاما و بایاتیلارین اؤز اسرارانگیز آهنگی ایله انسانی روحاً گؤزللشدیرمه‌سیندن، اؤزونو درک ائتمه‌سیندن سؤز

آچیر. هله بئشیکده‌یکن آنالارین لایلالار و آنا سودو ایله بیرلیکده اؤلادلارینا بیر چوخ اؤنملی خصوصیتلری ده بوراخدیقلارینی دقته چاتدیرماغی اونوتمور:

لایلانین هر حالی بیر اومید، گومان،
اونون آهنگی ایله قاینادی قانیم.
آنامین یانیقلی لایلالاریندان،
سوزولدو روحوما آذربایجانیم... (فواد، 2019: 55)

شاعیر اثرلرینده انسان اوره‌گینده‌کی عشق آتشی‌نین آنا دیلینه، وطن تورپاغینا، منسوب اولدوغا خالقا اولان سونسوز سئوگیدن قایناقلاندیغینی بیان ائدیر. اونون اوچون وطن گؤزللیکلر مسکنی، گؤزله گؤرولن، ال‌له توتولان بیر اوبژه، مادی دگری اولان بیر نسنه دئییل. وطن، هر شئیدن اول، سینه‌سینده بسله‌دیگی انسانلارین تاریخی، دیلی، دینی، مدنیتی، ادبیاتی، عادت- عنعنه‌لری، موسیقیسی، روحسال دونیاسی – معنویاتی‌دیر. شاعیر بو معنویاتین دگرینی بیلن و ابدی یاشادان قوتسال کئشیکچیلرین – قلم صاحیبلری‌نین، کفنی بوینوندا مبارزه میدانلارینا آتیلان، میلّتی‌نین تاریخینی میدانلارا گتیرن و یازان، تاریخین اؤزو قدر قیمتلی و بؤیوک اولان ایگیدلریمیزین، شهیدلریمیزین چکدیگی اضطرابلاری آغ ورقلره کؤچورور. «شب هیجران»دا داهی فضولی‌نین، «آغلار- گوله‌ین»ده اؤلمز صابیرین، «زیندانداا شعر»ده متفکیر حسین جاویدین، «ناکام»دا دردلی محمد هادی‌نین، «فریاد»دا ایکی جاهان شاعیری نسیمی‌نین، «استقلال» و «شهیدلر»ده مقدس شهیدلریمیزین، هم ده شهید یورد یئرلریمیزین اوبرازلارینی یارادیر (22، 7). بو مقتدر انسانلارا ادبی هیکل اوجالتماقلا برابر، عینی زاماندا میلّی مجادله‌یه اعتیبار و صداقتینی ده عکس ائتدیریر. او، یازدی و یازدیقلارینا اینانديی کی:

انسان انسان اولور اؤز هنری ایله،
میلت میلت اولور خئییر- شری ایله.
تورپاغین باغرینا شهیدلری ایله
آزادلیق توخومو سپدی شهیدلر... (واهابزاده، 2004: 25)

اولو یوردوموزا 1900-جو ایلده سپیلن آزادلیق توخوملاری اؤز بهره‌سینی وئردی. آذربایجان خالقی تاریخی مستقیل‌لیگینه قووشدو. میلیونلارلا سویداشیمیز کیمی بختیار واهابزاده ده بختیارلیغینا قووشدو. مستقیل‌لیک آدلی ائشسیز نعمتین قورونماسی، الدن وئریلمه‌مه‌سی اوچون یئنیدن مبارزه‌یه قاتیلدی. میلتی‌نین اوغورلارینا، سئوینجینه سئویندی، نقصانلارینا، دردلرینه اوزولدو، توپلوموموزدا موجود اولان چاتیشمازلیقلارینا کدرلندی. 1990-جی ایلین 20 یانواریندا، تاریخه «قانلی یانوار» کیمی دوشن تاریخی گونده اوُلو یوردوموز آذربایجان‌ین باغیمسیزلیغی یولوندا جانینی قوربان وئرن آزادلیق عاشیقلری‌نین-شهیدلرین یاریم قالان عؤمرونه، ناکاملیغینا وایسیندی. ایللرله خالقیمیزین دوستو اولدوغونا و ساده‌جه، وطنین استیقبالی اوغروندا بؤیوک بیر ایمپریانین، تپه‌دن دیرناغا ان چاغداش سیلاحلارلا سیلاحلانان «قیزیل اوردو» عسگرلری‌نین قارشیسینا الی‌یالین چیخان و قارشی طرفین اؤز دوستونا گوللـه آتمایاجاغینا اینانان صاف نیتلی، قورد اورکلی اوغوللاریمیزین آغیر تانکلارین

تیرتیللاری آلتیندا پارام-پارچا اولان جانلارینا آغی دئدی. شهید اولان ایگید اوغوللارین شرفینه «شهیدلر» آآلی غم و فرح داستانی یاراتدی، شهیدلیگین فلسفه‌سینی آچدی...

تأسوف کی، اونون اوره‌گینده و اثرلرینده یاشاتدیغی شهیدلرین سایه‌سی آز دئییل. الجزایر میلّی قورتولوش حرکاتی‌نین فداییلری («یوللار- اوغوللار»)، ترک ائدیلن، جیسماً اؤلمه‌دن معناً اؤلومه محکوم ائدیلیب قوجالار ائوینه آتیلان والدینلر، تنهالیغا سوروکله‌نن انسانلار، یاشلی آنا و آتالار، ننه و بابالار («آتیلمیشلار»)، تاتار شاعیری موسا جلیل («اوچون نغمه‌لریم») و ویتنام خالقی‌نین مستقیل‌لیک مجاهیدلری («تضادلار»)، لیاقتینی حیاتیندان اوستون توتان 13 یاشلی ساشا لوقوینوف («لیاقت») دا بو سیرایا داخیلدیر.

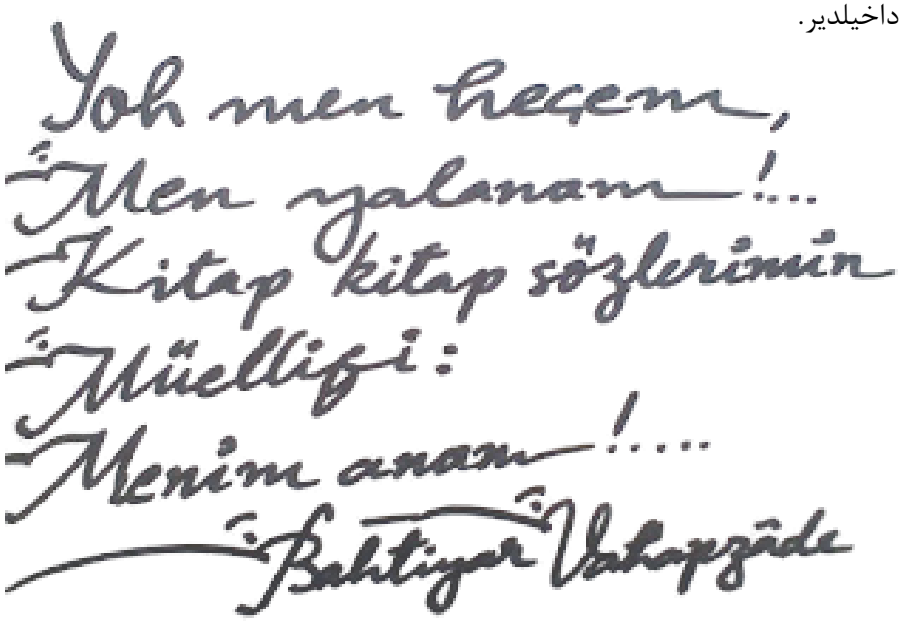

البته، بختیار واهابزاده‌نین قلمه آلدیغی پوئمالارین هر بیری آیری- آیریلیقدا صنعت اثری اولماقلا، قاپسادیغی معنا توتومو، فلسفی ایچریگی ایله شعرلری قدر دقت‌چکن، جلب‌ائدیجی و یاددا قالاندیر. بیلمیرسن کی، هانسینا داها چوخ اوستونلوک وئره‌سن؟! «شب هیجرانا»می، «گولوستانا»می، «لاتین دیلی»نه‌می، «آتیلمیشلار»امی، »وغام»امی، یا «اعتیراف»امی؟ اپیک شعرلرین اوستادی اولدوغونو سؤزسوز تصدیقله‌ین «آمریکا گؤزه‌لی»، «باغیشلاییین، سهو اولوب»، «لیاقت»، «لنین‌له صحبت»، «ایکی قورخو»، «قیمت»، «غم ایچینده سئوینج»، «وطن منم، من وطنم»، «هر باهارین اؤز قارانقوشو»نامی؟ بونلاری بیر- بیریندن نئجه فرقلندیره‌سن، نئجه سیرالایاسان کی، شاعیرین روحونو اینجیتمه‌یه‌سن؟

اونوره دؤ بالزاک «میلتی ادبیاتی اولان چوخ بؤیوک توپلولوق» سایه‌یردی. محمد امین یورداقول ایسه: «بیراق بنی هایقراییم، سوسارسام، سن ماتم ائت! اونوتما کی، شاعیرلری هاقیرمایان بیر میلت سئونلری توپراق اولموش آرکسوز گیبی‌دیر...»- دئییردی. بختیار واهابزاده هر ایکی آزمان صنعتکارین سؤیله‌دیکلرینی اثرلری و

استیقلال اوغروندا ساواشی، آردیجیل صورتده آپاردیغی مباریزه ایله تصدیقله‌دی...

بختیار واهابزاده ساده‌لیکده بؤیوکلوک، عادیلیکده غیر عادیلیک گؤرمه‌یی باجاریردی. بوتون گؤردوکلرینی کؤنوللره یول تاپان فیکیرلری ایله بزه‌ییر، خالقین معنویاتینا باغلی اولان یوکسک ایدئاللارا حیرانلیق یاراداn صنعت دیلی ایله بیر- بیریندن معنالی اثرلرینی یارادیردی. اجتماعی موتیولی شعرلرینده‌کی ظریفلیک، گؤزللیک، اینانج، وطنداشلیق دویغولارینی تقدیم و تلقین ائتمه‌سی، توپلومون، ائله‌جه ده انسانلارین قصورلارینی گؤرمه‌سی، عنعنه‌لره باغلیلیغی ایله شعرینی کئچمیشله گله‌جک آراسینداکی معنوی کؤرپویه چئویرمه‌سی باخیمیندان قدرتلی شاعیرین خیدمتلری بنزرسیزدیر.

عینی زاماندا، شاعیری فرقلندیرن باشلیجا جهتلردن بیری ده ساده خالق دیلینده یازماسی، خالقین حیاتینی، محتشم تاریخینی عکس ائتدیرمه‌سی و جوشغون وسعتله کئچمیشله گله‌جگی قووشدورماسی‌دیر. بو معنوی کؤرپونون ان مؤحکم ستونلاریندان بیری ایسه «موغام» پوئماسی‌دیر. اوزئیر حاجی‌بگلی‌نین، قارا قارایف‌ین، بتهووئن‌ین و باخین یازدیغی اثرلری، اؤزللیکله قارا قارایف‌ین «لیلی و مجنون» سوئیتاسینی و بتهووئن‌ین 12-جی سمفونیسینی دینله‌مکدن اوسانمایان ب. واهابزاده‌نین ان چوخ سئودیگی موسیقی ژانرلاری آراسیندا، هئچ شبهه‌سیز، آذربایجان خالق موسیقیسی‌نین اؤزل یئری واردی. چونکو خالق موسیقیمیزین کؤکلری موغاملاریمیزدان بسله‌نیر. شاعیرین شعرلرینه بسته‌لنن ماهنیلار سیراسیندا ائلزا ابراهیموانین «گئجه‌لر بولاق باشی» ماهنیسی اؤنده گلیر. بو اعجازکار ماهنینی داها چوخ بگنمه‌سی‌نین اساس سببی ده مایاسیندا موغام المنتلری‌نین اولماسی، بسته‌کارین سانکی موسیقی‌نین دیلی ایله دانیشماسی، سؤزلرین رسمینی چیزمه‌سی‌دیر.... موغام ساده‌لیکده بؤیوکلوکدور. خالقین آغریلاریندان، ایچینه آخیتدیغی گؤز یاشلاری‌نین اوزونتوسوندن یارانان دریالار قدر درین، سولار تک دورو، چوخ‌قاتلی فلسفی معنالارا سؤیکه‌نن معجزه‌لی بیر صنعت نوعودور. «موغام» پوئماسیندا موغامین، کلاسیک موسیقی ژانری‌نین فلسفه‌سینی، سیرلارینی آچماغا چالیشان شاعیر، آراشدیرماجیلارین دا ایفاده ائتدیکلرینه گؤره، بدیعی مقصدینی رئاللاشدیرمیش، ایستگینه نایل اولموشدور... بختیار واهابزاده «موغام» پوئماسیندا ساییسیز- حسابسیز کیتابلار اوخودوغونو، بونا گؤره ده اؤزونو بیلگین و بختیار ساندیغینی آچیق شکیلده اعتیراف ائده‌رک دئییر: «منه چوخ مطلبی آهسته‌جه قاندیردی موغام...»

داش اورکلرده یانیب داشلاری سیندیردی موغام
حاقّا دوشمن اولانی حاقّا تاپیندیردی موغام
نه گومان ائیله‌میسن اوناکی طیلسیملری سن؟
«کؤکو آهی ایله قوروتدو»، «سالی یاندیردی» موغام
اونون هر گوشه‌سی بیر خاطیره، بیر جانلی کیتاب
کئچیلن یوللاری هردن بیزه آندیردی موغام... (واهابزاده، 2004: 211)

فیرات قیزیل‌توغ «بختیار واهابزاده، موغام» باشلیقلی مقاله‌سینده اثرلرینده، یئری گلدیکجه، شیفاهی خالق ادبیاتیندان اؤرنکلر گتیرن شاعیرین «موغام» پوئماسی‌نین «سه‌گاه» حیصه‌سینده‌کی اوچ بایاتیدان بیرین تقدیم ائدرکن، اؤزونه و اوخوجولارا «بو بایاتیلاری اوخویوب دا کول اولماماق مومکون‌مو؟» سوالینی عنوانلاییر. سوالا دقت کسیلن اوخوجو بو بایاتیلارا بیر داها نظر یئتیریر و بو نیدانین مولفی‌نین سانکی یانان اوره‌گیندن قوپدوغونو گؤرور کیمی اولور:

آزار گلدی، یان آخدی
دیبینده مین جان آخدی
وطن ساری باخاندا
اوره‌گیمدن قان آخدی

فیرات قیزیل‌توغ شاعیرین درین فلسفی دوشونجه‌لرینی آچماغا چالیشیر و قید ائدیر کی، بختیار واهابزاده «موغام» پوئماسینی یازارکن، موغاملارین اؤزللیکلرینی ده نظره آلیر. «چاهارگاه» موغامیندا «بسته‌نیگار» شعبه‌سی‌نین آهنگینه اویغون کئچیدلر ائدیر. شاعیر بو پرده‌لرده سسله‌نن «دونیانین آغری و آجیلاری‌نین سسی» اولدوغونا و موغام صدالاری آلتیندا تار ایله ایفا اولوندوغونا حیرت ائدیر. «سه‌گاها» آغلا! – دئمکله تورکون تاریخاً یاشادیغی حزین حادیثه‌لره، چکدیگی آجیلارا اشاره ائدیر (12). تورک حزنو... بو، سیرادان بیر دئییم دئییل... 20-جی عصردا آذربایجان خالقی‌نین یاشادیغی آغریلار بو سؤزلرین نه قدر گرچک اولدوغونو عکس ائتدیرمیرمی؟ «بیز آل ار تونقا کیمی آغلاییب روستمه یاس توتاریق، کوراوغلو کیمی ائیوازا یاناریق، بولو بگه قیلیج چکریک...» یاخشی، هارا قدر؟ نه زامانادک؟

کؤنول هیچقیرتیسی، قلب آتشی، جان یانغیسی‌دیر
نه دئییر کؤنلومو اویماقلا، اویولماقلا سه‌گاه؟
گؤزه گؤز یاشلاری تک بیر بئله دولماقلا سه‌گاه؟
سن منیم گؤز یاشیم اول، چاغلا سه‌گاه، چاغلا سه‌گاه
آنامین اؤژ سودو تک سن حلالیمسان، حلالیم
نه دئییرسن، منی مندن بئله آلماقلا، سه‌گاه؟
بختیارین دا کؤنول تئللری تیترر بئله‌جه
دئیه‌ر آهسته‌جه هئی: آغلا سه‌گاه، آغلا سه‌گاه! (واهابزاده، 2004: 200)

اؤزونو دراماتورق کیمی ده تصدیقله‌ین صنعتکار چاغداش موضوعلاردا قلمه آلدیغی «ایکینجی سس»، «یاغیشدان سونرا»، «یوللارا ایز دوشور»، «هارا گئدیر بو دونیا؟»، «جراسیز گوناه»، «رقابت» کیمی لیریک-فلسفی-پسیکولوژیک پییئسلر آرایا- عرصه‌یه گتیریر. فلسفی درینلیگی، اجتماعی- سیاسی یؤنو، کسکین پوبلیسیستیکاسی ایله دقت چکن بو اثرلرده گونجل پروبلملر، چاغداشلاریمیزین ایچ دونیاسی، گوندن- گونه یئنیله‌نن، دگیشن یاشام و انسان ایلیشکیلرینه پوئتیک باخیش سرگیله‌ین شاعیر ایچ- ایچه یاشادیغیمیز توپلومون، گرچکلیگین هر طرفلی منظره‌سینی یارادیر، حیاتین ان چئشیدلی طرفلرینه ایشیق سالیر.

«لایقلی صحنه تجسومونو تاپاراق یاریم عصره یاخین آذربایجان صحنه‌سیندن دوشمه‌ین بو اثرلر سیراسیندان نؤبتی پییئس اولان «اؤزوموزو کسن قیلینج»ی اوستاد شاعیر تورکیه‌نین و بوتون توران‌ین بؤیوک صنعتکاری حسین نیهال آتسیزین «بوزقوردلارین اؤلومو» رومانی‌نین تأصیری ایله یازیب. تاریخین درین قاتلارینا ائنه‌رک، او جمله‌دن «کیتاب دده قورقورد» داستانی‌نین موتیولرینه سؤیکنه‌رک قلمه آلدیغی بو اثری شاعیر ن. آتسیزین عزیز خاطیره‌سینه اتحاف ائدیب. اثری باشدان- آیاغا میلّی فولکلور عنعنه‌لرینده کؤکله‌ین ب. واهابزاده پییئسده گنج آراشدیرماجی آینور ابراهیموانین دا یازدیغی کیمی، «قورددان تؤره‌ین، قدیم تورک سویلاریندان گلن آشینا عایله‌سی‌نین قوردوغو گؤی‌تورک خاقانلیغی‌نین تاریخی تشکول یولونو، مباریزه تاریخنی تصویر ائدیر. ب. واهابزاده ان قدیم تورک دؤلتلریندن اولان و آدیندا ایلک تورک آدی یئر آلان گؤی‌تورکلره عاید داستانلارا مراجیعت ائدیر. تورکلرین اسلامی قبول ائتمه‌لریندن اؤنجه تشکول تاپان بوزقورد و ارگنه‌کون افسانه‌لرینی اثرینه کؤچورور...» (ابراهیموا).

هم ده امینلیکله دئیه بیلریک کی، عنعنه‌لره، گله‌نکلره یئنی نفس وئره‌رک گوندمه گتیرن بختیار واهابزاده‌نین محض بو آددیمی سیاسی دونیا گؤروشونون، فلسفی دوشونجه‌لری‌نین ایافده‌سی، اینجه دیپلوماسی‌نین تجسومودور.

ادبیات‌سئورلره معلومدور کی، هله 1970-1960-جی ایللرده «گولوستان»، «لاتین دیلی»، «شب هیجران»، سونرالار ایسه «موغام» پوئمالاری حاقیندا گئنیش صحبتلر گئدیب، مذاکیره و تحلیللر آپاریلیب، گوندمین اساس موضوعلارینا چئوریلیب. آنجاق نه‌دنسه «اعتیراف» فلسفه ایچریکلی پوئماسی، بیزجه، بیر قدر دقتدن کناردا قالیب و بو اصر حاقیندا نیسبتاً آز دانیشیلیب... ائله بو سببدن ده «اعتیراف» پوئماسی ایله ایلگیلی بعضی فیکیرلریمیزی اوخوجولارلا بؤلوشمک احتیاجی دویوروق. شاعیرین یارادیجیلیغینی آردیجیل ایزله‌ینلر بیلیرلر کی، او، بعضیلری کیمی سئویلن پوئزیاسینا، قازاندیغی شؤهرته گؤره غرّه‌لنمه‌ییب، اؤزونو هئچ واخت تکبّورلو آپارماییب. آخی، بختیار واهابزاده اعتیراف ائتمه‌یی باجاران و اونو دیله گتیرمکدن چکینمه‌ین، حتی یانلیشلارینی بئله جسارتله سؤیله‌مکدن اوتانمایان شاعیر- انسان ایدی. همیشه اؤزو- اؤزونه حسابات وئریر، دایم داخیلی «من»ی ایله اوز- اوزه قالماغی ترجیح ائدیر، سانکی ایچینده قوردوغو ویجدان محکمه‌سینده اؤزو- اؤزونو دارا چکیردی و... بوتون بو چکیشمه‌لرین سونوجوندا «بیرجه اوندان راضییام کی، اؤزومدن ناراضییام!» - قناعتینه گلیردی. بلکه ده بؤیوک شاعیر بو دوشونجه‌نی بیر شعرده، بیر بیتده تام وئره، آچیقلایابیلمه‌دیگینی دوشونه‌رک «اعتیراف» پوئماسینی قلمه آلمیشدیر. صمیم اعتیرافی سئون قلم صاحیبی‌نین بیرجه بیتی بو فیکیرلری سرگیله‌مگیمه اساس وئریر. تانینمیش شاعیر قشم ایلقارین فیکرینجه، «اعتیراف ائله شاعیرین اؤزونه حصر ائتدیگی «اوتوپورتره» اثری‌دیر...» (خالق‌جبهه‌سی.آز سایتی، 320).

اعتیراف ویجدانین نغمه‌سی، نئیی
هر کسین اؤزوندن اؤج آلماسی‌دیر.

قلبین هم کیچیلیب، هم بؤیومه‌یی
انسانین آلچالیب اوجالماسی‌دیر! (elibrary.bsu.az)

دقت یئتیرسک، بیتله بند آراسیندا نه قدر یاخینلیغین، عینتین موجودلوغونو گؤره‌ریک! شاعیره گؤره اعتیراف معناً پاکلاشماق، صافلاشماق، تمیزلنمک، دورولماقدیر. بوندان اؤترو هارالاراسا گئتمک، دونیاجا مشهور زیارتگاهلاری زیارت ائتمک، کعبه‌نی یئددی دفعه دولانماق، «قارا داشی» اؤپمک دئییل، ساده‌جه اؤزونه کناردان باخابیلمک، اؤزو اؤزونو گؤره‌بیلمکدیر.

اؤزونده اؤزونو سن گؤره‌بیلسن،
یقین بیل، ای انسان، تمیزلنرسن!

بو تمیزلنمه‌نین سونوجوندا آنلاییرسان کی، انسان عیناً دوغولدوغو بؤلگه‌نین، یئرین طبیعتینه بنزه‌ییر، داغ آدامی داغلاردان، آران آدامی اوجسوز- بوجاقسیز دوزنلیکلردن، یام‌یاشیل اورمانلارین صافلیغیندان، گؤزللیکلریندن گوج، قوت آلیر و بوتون مشاهیده‌لرین، درک‌ائتمه‌لرین سونوجوندا آنلاییرسان کی، بیز وطنیک، وطن ده بیز...

آذربایجان، آدین اوددور، اؤزون ایشیق، سؤزون ایشیق
بیز ده سنین بو مقدس تورپاغیندان بوی آتمیشیق
سنسن بیزیم بو دونیادا مسلکیمیز، آمالیمیز
یولوموزا ایشیق ساچسین اولدوزوموز، هیلالیمیز.

نفسیمیز – اولو قورقود دده‌میزین اؤز نفسی
ماهنیمیزلا یاشار بیزیم بابالارین آددیم سسی
بو تورپاقدا، بو دیاردا دونن واردیق، بو گون واریق
بیز کئچمیشه گوندیکجه گله‌جگه آددیملاریق.

وطن بیزسیز ده کئچینر، کئچینمه‌ریک بیز وطنسیز
بو مراملا بوی آتمیشیق چنلی‌بئللر اوستونده بیز
شهیدلرین قانی ایله یوغرولوبدور تورپاغیمیز
قلبیمیزده دالغالانیر اؤز اوچ رنگلی بایراغیمیز

قارداشلیقدیر شعاریمیز، بیز همیشه ال توتاریق
دوشمن بیزه ال اوزاتسا، دوشمنلیگی اونوداریق
کؤنلوموزده بیر واحیددیر گونئییمیز، قوزئییمیز
وطن – بیزیم ناموسوموز، بیز وطنیک، وطن ده بیز... (فواد، 2019)

سونوج

«آذربایجان دردلرینی هایقیران» بختیار واهابزاده، اصلینده، نصیحت وئرمکدن، یول گؤسترمکدن داها چوخ، داخیلیمیزده مورگوله‌ین حیسلری اویادیر، انساندا انسانلیغی حرکته گتیریردی. او، اؤز ایتی پسیکولوژیک مداخیله‌سی ایله اوخوجوسونو دوشونمه یه مجبور ائدیر – هم ده او سواللار اوزرینده دوشوندورو کی، همین سواللارین جوابینی

چوخ زامان مولیفین اؤزو ده بیلمیر. قید ائدک کی، ب. واهابزاده یالنیز گلیب چیخدیغی حقیقتلری ترنّوم (تقدیم!) ائتمکله محدودلاشمیر، اونون چیلغین تفکورو بعضا تضادلار آراسیندا حقیقت آختاریر، بعضا ده تردّودلر ایچریسینده قالیر. اوخوجو بونو گؤرور، بؤیوک دوشونجه صاحیبی‌نین آرخاسینجا گئتمه‌یه داخیلی احتیاج حیس ائدیر.

Qaynaqlar:

Ədəbiyyat qəzeti (2011). 19 avqust 2011, Bakı.

FUAD, Esmira (2011). "Sözə Sevdalılar (Ədəbi düşüncələr)". I. Kitab. Nərgiz nəşriyyatı, Bakı.

FUAD, Esmira (2019). "Turanın əbədiyaşar şairi: Bəxtiyar Vahabzadə" : [monoqrafiya] Esmira Fuad; elmi red. S.Quliyeva; red. və ön söz yazarı Q.İlqar. Elm və təhsil, Bakı.

İBRAHIMOVA, Aynur. "Bəxtiyar Vahabzadənin "Özümüzü kəsən qilinc" əsərində milli yaddaş". http://muhaz.org/azerbaycan-milli-elmler-akademiyasi-folklor-institutu-azerbaycan-v2. html ?page=7

KIZILTUĞ, Fırat (2012)."Bahtiyar Vahabzade". Beynelhalk Bahtiyar Vahabzade Sempozyumu Materiyalleri. Azerbaycan: Bakı: 12--15 Dekabr. 2012.

VAHABZADƏ, Bəxtiyar (1970). "Seçilmiş əsərləri". I cild, Qarayev Yaşar. Ön söz. Azərnəşr, Bakı.

VAHABZADƏ, Bəxtiyar (1991). "Şənbə gecəsinə gedən yol", Azərnəşr, Bakı.

VAHABZADƏ, Bəxtiyar (2004). "Seçilmiş əsərləri". İki cilddə. II cild. (Poemalar). Öndər nəşriyyatı, Bakı.

VAHABZADƏ, Bəxtiyar (2007). "Seçilmiş əsərləri". 12 cild. VII cild, Azərbaycan nəşriyyatı, 312 ss., Bakı.

http://elibrary.bsu.az/yenii.pdf
https://kayzen.az/blog/MASON/4187/b%C9%99xtiyar-vahabzad%C9%99-2.
https://www.xalqcebhesi.az/news/culture/10505.html
http://elibrary.bsu.az/yenii.pdf
https://kayzen.az/blog/MASON/4187/b%C9%99xtiyar-vahabzad%C9%99-2.
https://www.xalqcebhesi.az/news/culture/10505.html

Esmira FUAD 0000-0002-8794-608X

AMBA Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü Güney Azerbaycan Edebiyatı şubesinin baş ilmi işçisi, Filoloji bilimleri doktoru, doçent.

E-posta: esmirafuad@gmail.ru

Yazı Bilgisi:

Alındığı Tarih: 14 Ocak 2025
Yayına Kabul Edildiği Tarih: 7 Şubat 2025
E-yayın Tarihi: 3 Nisan 2025
Çıktı Sayfa Sayısı: 15